

VELAYETNAME VE HALK ANLATMALARINDAN HAREKETLE GÜVENÇ ABDAL'IN SOSYAL ROLLERİ

Güvenç Abdal's Social Roles Based on Velayetname and Folk Narratives

Cumali UTAŞ*

ÖZET

Hacı Bektaş Veli'nin Velayetnamesi'nde yer bulmuş önemli Bektaşî erenlerinden biri olan Güvenç Abdal, Hacı Bektaş Veli'nin öğretileri çerçevesinde yetişmiş ve Karadeniz halifesi olarak Bektaşîliğe hizmet etmiş biridir. Güvenç Abdal, toplumun değişim ve dönüşümüne hizmet eden her inanç önderi gibi hayatı çevresinde oluşan anlatmalarda ve bağlı bulunduğu sosyal gruplar içerisinde şekillenen belirli sosyal rollere sahip olmuştur. Bu rollerin tespit ve tasnifi Güvenç Abdal'ın Bektaşîlik yapılanmasındaki yerinin belirlenmesine yardımcı olmaktadır. Güvenç Abdal'ın tarihi şahsiyetinde taşıdığı roller; adı, Velayetname, halk anlatmaları ve benzeri vesikalar arasında dağılmış bir durumdadır. Makalede bu roller; soyu, ailesi, adı, ona ait kabul edilen şahsi eşyalardan yola çıkılarak elde edilen bilgilerin kendi içerisinde çizdiği sınırlara göre sınıflandırıp analiz edilmiştir. Güvenç Abdal'ın adlarıyla taşıdığı roller onun toplumsal gruplar içerisindeki kişisel özellikleri ve davranış kalıplarını göstermektedir. Güvenç Abdal, hem sosyal bir grup olan Bektaşîlik yapılanması hem de genel toplumsal yapılanma içerisinde yer bulmaktadır. Bu adların getirdiği yeterlilikler; Güvenç Abdal'ın eş, mürit, musahip gibi diğer rollerinde de başarıya ulaşmasına yardım etmiştir.

Anahtar Sözcükler: Bektaşîlik, Güvenç Abdal, Rol, Velayetname, Anlatma.

ABSTRACT

Güvenç Abdal, one of the important Bektashi saints who had taken a part in the Velayetname of Hacı Bektash Veli, grew up within the framework of the teachings of Hacı Bektash Veli and served to Bektashism as the Black Sea Caliph. Güvenç Abdal, like every faith leader who serves the change and transformation of the society, played certain social roles that were shaped in the narratives around his life and within the social groups to which he belongs. The identification and classification of these roles help to determine Güvenç Abdal's place in the Bektashism structure. Role of Güvenç Abdal in his historical personality; name, Velayetname, is spread among the folk narratives and similar documents. In this article; lineage, family, name, the information obtained from the personal belongings of the ac-

* Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmeni. Gömeç Anadolu Lisesi, Balıkesir/Türkiye. E-posta: cumali-utas@gmail.com. ORCID ID: 0000-0002-5493-7398.

cepted according to the limits drawn within them were classified and analyzed. The roles that Güvenç Abdal carries with his names show his personal characteristics and behavioral patterns within social groups. Güvenç Abdal takes place in both the Bektashism structure, which is a social group, and the general social structure. The capabilities brought by these names helped Güvenç Abdal to succeed in other roles such as husband, disciple, and musahip.

Key Words: Bektashism, Güvenç Abdal, Role, Velayetname, Narration.

Giriş

Orta ve Doğu Karadeniz, Türklerin Anadolu'ya ilk akınları ve iskân faaliyetleri zamanından beri Oğuzların Çepni boyu tarafından yurt edinilmiştir. 13. yüzyılda Çepniler, sadece Orta ve Doğu Karadeniz Bölgesi'nde değil, Anadolu'nun çeşitli bölgelerine yayılmış dağınık obalar halinde yaşıyorlardı (Sümer 1993: 269-70; Demir 2012: 83). Hacı Bektaş Veli, Horasan'dan Anadolu'ya geldiğinde bir Çepni yerleşim merkezi olan Sulucakarahöyük'ü -bugünkü Kırşehir'in Hacı Bektaş ilçesi- mesken tutmuş ve bu bölgede kendi adıyla anılacak olan Türk tasavvuf ekolünün temellerini atmış; ona bağlı müritler arasından seçtiği halifeler vasıtasıyla da hem Anadolu'nun Türkleşmesi ve İslamlaşmasına çalışmış hem de dağınık obalar ve boylar halinde yaşayan Türkmen oymaklarını Bektaşilik bünyesine katarak kolonize etmeye gayret göstermiştir (Ocak, 1996: 456). Hacı Bektaş Veli'nin Sulucakarahöyük'te içlerinde yaşadığı, Bektaşilik öğretisinin temellerinin atıldığı boy olan, Orta ve Doğu Karadeniz yoğunlukta olmak üzere Anadolu'nun çeşitli bölgelerinde dağınık obalar halinde yaşayan Çepnileri, bu kolonizasyon faaliyetleri dışında tuttuğu düşünülemez.

Güveç Abdal, Hacı Bektaş Veli'nin rehberliğinde yetişen, onun öğretileri çerçevesinde Anadolu'nun Türkleşmesi ve İslamlaşmasında rol almış önemli bir Bektaşî erenidir. 13. yüzyılda yaşamış olan Güvenç Abdal, Hacı Bektaş Veli'nin irşadıyla Doğu Karadeniz Bölgesi'nde Bektaşî öğretisinin yayılması; bölgenin Türkleşmesi ve hâlihazırda bu bölgede bulunan Çepnilerin Bektaşilik inanç dairesi içerisinde toplaması için görevlendirilmiş ve Gümüşhane-Kürtün'e giderek bugün de kendi adıyla anılan inanç ocağını kurmuştur (Kökel, 2013a: 31,127). Güveç Abdal'ın Harşit Vadisi'ne Bektaşî öğretisinin tohumlarını attığı günden beri hem Karadeniz Bölgesi'ndeki hem de bu bölgede ilk fetih ve iskân faaliyetlerini gerçekleştiren Çepniler (Çelik, 2002: 313) arasındaki etkisi kuşkusuz yadsınamaz. Hacı Bektaş Veli'nin Velayetnamesi'nde yer bulan ve Güvenç Abdal ocaklıları arasında "Dünya Güzeli Menkıbesi" olarak adlandırılan anlatmada kendi has özellikleri dikkati çeken Güvenç Abdal, aynı zamanda ocaklılar arasında varlı-

ğını sürdüren ve müstakil bir velayetname şeklinde yazıya geçirilmemiş veya geçirilememiş anlatmalarda belirli sosyal rolleri, bazen açık bazen de imgesel olarak tarihi şahsiyetinde taşımaktadır. Bizim bu makaledeki amacımız, işte bu rolleri tespit ve tasnif etmek, bu rollerin yapısını analiz etmektir.

Her metin veya anlatma, oluşturuldukları dönemle ve bu dönemlerin iktisadi, siyasi, dini ve benzeri toplumsal yapılarıyla yakından ilişkilidir. “İnsan tarafından meydana getirilen her eser, ortaya çıktığı zaman dilimine ait özelliklerden yararlanır ve dönemini farklı bakımlardan temsil eder.” (Aktaş, 2011: 30). “Menakıbnamelerin dokusu, meydana getirildiği toplumun örf, adet, gelenek ve bunlarla bağlantılı bilgi, duygu, düşünce, davranış kalıplarıyla sembolleşen değer yargılarına ve devrin dini, iktisadi, kültürel yapısına ait unsurlar ile örülmüştür.” (Duran ve Gümüšoğlu, 2010: 17). Bizzat toplumun kolektif bilinci tarafında oluşturulan velayetnameler ve menkıbeler folklor, sosyoloji ve antropoloji gibi bilimler başta olmak üzere sosyal bilimlerin geneli için önemli birer çalışma sahası ve kaynağıdır. Böylelikle halk anlatmaları yani yazıya geçirilmemiş menakıplar, müstakil bir bölüm olarak “Hünkâr Hacı Bektaş Veli Hazretlerine Güvenç Abdal’un Sual İtdigüdü Beyan Olınur” (Kökel, 2013a: 39-44) ve “Güvenç Abdal Hazret-i Sultan Hacı Bektaş Veliye İtdügi Sual Beyan İder” (Duran ve Gümüšoğlu, 2010: 749-767) başlığıyla Velayetname içerisinde yer alan bölüm ve Güvenç Abdal’a ait olduğu kabul edilen eşyalar (kılıç ve zırh) bizim Güvenç Abdal’ın şahsında, Bektaşiliğin ve Güvenç Abdal ocaklılarının ondan beklentilerini ve ona yükledikleri rol veya rolleri tespit ve tasnif etmemize olanak sağlayacak nitelikteki vesikalardır. Bu rollerin mahiyetini analiz etmek için gerektiğinde geleneksel Türk epik anlatmalarına, peygamber kıssalarına ve diğer önemli menkıbelere başvurulacaktır. Çünkü her anlatma kendinden önceki anlatmalara bağlı bir geleneğin halkasıdır ve bu gelenekten ayrı değerlendirilmesi ister istemez bazı kopukluklara sebebiyet verebilir. Bir parçayı ancak kendini anlamlı kılan bir bütünün içerisinde değerlendirildiğimiz zaman gerçek yapısını ve mahiyetini anlayabiliriz (Aça, 2000: 5-6).

Bu çalışmada tespit etmek istediğimiz “rol” kavramı, bir anlatmayı oluşturan temel motiflerle ifade edilen ve sosyolojik açıdan bir grup (Bektaşilik) veya toplum (Çepniler ve Güvenç Abdal ocaklıları) içindeki bireylerin (aktörlerin) izlemesi gereken, toplumsal olarak tanımlanmış ve sınırları belirlenmiş olarak oynadıkları bir oyundur (Özkalp, 2005: 9; Giddens, 2005: 28). Güvenç Abdal’ın tarihsel kişiliği etrafında taşıdığı rolleri, hakkında bilinen ilk bilgiden vefatına (Güvenç Abdal ocaklılarının tabiriyle

“sır” olduğu an) kadar geçen süreçte soyu, ailesi, adı, ona ait olduğu kabul edilen şahsi eşyalar ve benzeri materyallerden çıkarılacak bilgilerin kendi içerisinde çizeceği sınırlara göre sınıflandırmaya çalışacağız.

1. Adı Çevresinde Taşdığı Roller

Güvenç Abdal'ın adı çevresinde iki ayrı rol oluşmuştur. Bu rollerin birincisi Güvenç Abdal ocaklıları arasında bilinen ve ailesi tarafından kendisine verildiği kabul edilen “Halil” (Kökel, 2013a: 35) diğeri de Velayetname içerisinde yer alan menkıbede Hacı Bektaş Veli tarafından kendisine verildiği düşünülen “Güvenç” (Kökel, 2013a: 37) adına bağlı olarak ortaya çıkmıştır. Ad, insanın toplumsal ve bireysel kişiliğinin yanı sıra büyüsel ve gizemsel gücünü de belirten bir simgedir (Örnek 2000: 148). Ad alma veya adlanma Türk anlatma geleneği içerisinde önemli bir hadisedir. Kahramanların toplum bir üyesi olarak kabul görmeleri ve yeni bir statüye geçmeleri için muhakkak suretle kendileri ve yeteneklerini ifade eden bir ada sahip olmaları gerekmektedir (Bayat, 2006: 148). Gündelik hayat ve Türk epik anlatmalarında kişilerin adlandırılması böyle bir mahiyete sahipken Güvenç Abdal'a verilen isimlerin ondan beklenen rollerden ve davranış kalıplarından bağımsız düşünülmesi pek mümkün değildir.

1.1. Halil Adı ile Taşdığı Rol

Ailesinin Güvenç Abdal için seçtiği ad olan “Halil” Arapça kökenli olup kelime anlamı olarak “dost, muhib, yâr” (Şemseddin Sâmî, 2006: 588); “yoldaş (Arkadaş, dost), ahbâb (Kendisiyle yakın ilişki kurulup sevilen sayılan kimse), kardeş (Aralarında çok değer verilen ortak bir bağ bulunanlardan her biri), kafadar (görüş ve anlayışları birbirine uyan kimselerden her biri), dost (sevilen, güvenilen yakın arkadaş)” (URL-1) gibi manalara gelmektedir. Halil adını seçici ve ayrıcalıklı yaparsa, Kuran'ın Saffat suresinde de belirtildiği üzere, bu adın Hz. İbrahim tarafından ikinci isim şeklinde kullanması ve Hz. İsmail'in kurban edilmesi kıssası ile olan alakasıdır. Hz. İbrahim'e, Allah'a olan samimiyeti ve içtenliğinden dolayı “Halilullah” (Allah'ın Dostu) denmiştir. Hz. İbrahim, Allah'a verdiği “söz” için oğlunu feda etmeyi göze almış ve görevini yerine getirirken hiçbir tereddütte bulunmamıştır.

Bu isim Güvenç Abdal'a verilirken ondan bu rolü taşıması ve bu rolün gerektirdiği davranışları göstermesi beklenmiştir. Halil adına bağlı bu rol, Güvenç Abdal'ın hayatı boyunca sergilenmiş olabilir. Ancak sözlü anlatmalar içerisinde Güvenç Abdal'ın “Karadeniz Halifesi” (Kökel, 2103a: 31) olarak görevini tamamlayıp Hacı Bektaş Veli tarafından dergâha hizmet için geri çağırıldığı zaman açık bir biçimde görülmektedir:

“Bir gün Hacı Bektaş Veli Dergâhından iki derviş Taşlıca’ya gelir. Hünkâr’ın kendisini artık dergâha çağırıldığını, Güvenç Abdal’ın Kürtün’deki hizmetlerini tamamlandığını söyler. Bunun üzerine Güvenç Abdal ertesi gün ailesi ile vedalaşır. İki derviş ile beraber bir daha dönmek üzere dergâha gitmek için yola çıkar. Güvenç Abdal’ın Hıdır, Ali, Veli olmak üzere üç oğlu vardır. Babalarını yolcu eden çocukları bir an: ‘Babamız gidiyor. Fakat bize yarın türbesizin çocukları, derler.’ diye düşünürler. Oğullarından Hıdır Şih babasının peşine düşer. Güvende yaylasının Geyikçökeği mevkiine geldiğinde, babası ve iki dervişin geyikleri sağıp lokma ettiklerini görür. Hıdır Şih babasına: ‘Baba yarın bize türbesizin çocukları derler, senin türben belli değil.’ şeklinde seslenir. Güvenç Abdal da: ‘Erenler için her yer mekân her yer mezardır.’ şeklinde karşılık verir. Bugün adını taşıyan makam ziyaretinin olduğu yeri: ‘İşte benim türbem burasıdır.’ diyerek işaretler.” (Kökel, 2103a: 70).

Güvenç Abdal, ailesini geride bırakarak Hacı Bektaş Veli’nin çağrısına uymuş ve dergâha geri dönmüş ondan beklenen görevleri yerine getirmek için yeniden Hacı Bektaş Veli’nin hizmetine girmiştir. Muhakkak ki bu geri dönüşte Güvenç Abdal’ın piri kabul ettiği Hacı Bektaş Veli’ye verdiği ikrarın etkisi olmalıdır. Güvenç Abdal da aynı Hz. İbrahim’in yaptığı gibi görevi gereği ailesini feda etmeyi göze almıştır. Bu açıdan “Halil” adına bağlı rol gerçekleştirilmiştir. Ama bu rol gerçekleşirken toplumsal rollerden biri olan “baba” rolü ile çatışmış, oğulları zor bir durumda kalmışken bu çatışma Güvenç Abdal’ın türbesinin yapılacağı makamın belirlenmesi ile giderilmiştir.

1.2. Güvenç Adı ile Taşdığı Rol

Güvenç Abdal’ın ikinci adı ise ocaklılar arasında Hacı Bektaş Veli tarafından verildiği kabul edilen “Güvenç” adıdır. “Güven-” fiilinden gelen Güvenç adının, şüphesiz ki bu kelimenin manasına uygun bir yararlılık gösterdikten sonra verilmiş olması gerekir. Dünya Güzeli Menkıbesinin sözlü varyantlarında bu adın verilmesine ilişkin iki ayrı anlatma vardır. Birinci varyanta göre, “Hünkâr muhabbet esnasında bir diyarda bin altın nazır alacağı olduğunu dervişlerine söyler. Ardından her derviş emaneti almak için müsaade ister. Müsaade isteyen dervişler Hünkâr’a nereye ve kime gideceklerini sorar. Bu soruyu soran dervişleri Hünkâr yerine oturtur. En son Güvenç kalkar, sadece himmet ister. Nereye ve kime gideceğim demeden yola koyulur. Güvenç Abdal ocaklılarına göre Halil Derviş ‘Güvenç’ lakabını Hünkâr’ın: ‘Halil, güvencim sende kaldı.’” şeklindeki sözünden sonra almıştır (Kökel, 2013a: 37). Diğer varyantta ise Hindistan’dan dergâha geri

döndüğü zaman Hacı Bektaş Veli'nin “Sadık da sensin. Dünya malına, altına tamah etmedin. Bundan sonra sana güvenim tamdır. Adın Güvenç olsun.” hitabından sonra bu adı alır (Kökel, 2013a: 48). Her iki varyantın adlandırma epizotlarında rol açısından önce rol gerçekleştirilmiş, ardından bu role uygun bir adlandırmaya gidilmiş ve Güvenç Abdal'a Hünkâr Hacı Bektaş Veli tarafından özel bir ad verilmiştir. Bu ad verme motifi, Türk destanları ve Dede Korkut boylarındaki ad verme motifleriyle açık bir özdeşlik göstermektedir.

Dede Korkut Hikâyelerinde bir çocuğun ad alması için, ses getirecek bir iş yapması, bir kahramanlık göstermesi veya topluma aktif bir özellikle katılması gerekir. Çünkü “O zamanda bir oğlan baş kesmese, kan dökmese ad komazlardı” (Gökyay, 2013: 77). Bir kişinin toplumsal hayata adı olmadan katılamayacağı için, bu gelenek çocuğun kahraman olmasını, ondan önemli bir iş yapmasını beklemekte ve epik kurgu içerisinde onu bu işe yönlendirmektedir. Dirse Han Oğlu Boğaç Han azgın bir boğayı öldürdükten sonra, Kam Püre oğlu Bamsı Beyrek de babasının elçilerini düşman elinden kurtardıktan sonra yaptıkları kahramanlıkların bir ödülü olarak ad alırken Basat da topluma katılmak, toplum içinde var olabilmek için ad almıştır (Gökyay, 2013: 38, 80, 186). Toplumlar bazen kahramanlardan beklentileri doğrultusunda adlandırma yaparken (Halil adında olduğu gibi) bazen de karamanların sergilemiş oldukları yetenekleri doğrultusunda oluşan rollere göre adlandırma yapmaktadır (Güvenç adında olduğu gibi).

Güvenç adlandırmasının Dede Korkut Hikâyeleri'ndeki “Inak” adlandırmasıyla özdeşlik göstermesi de dikkat çeken başka bir özelliktir. Sözlük anlamı olarak “Kendisine inanılan güvenilen kimse, mutemem” (Dilçin, 1983: 155) manalarına gelen Inak, Dede Korkut Hikâyeleri'nde Bamsı Beyrek diye bilinen Oğuz beyinin adlandırmalarından biri olan olarak “Kazan Beğ'in Inağı” (Ergin 1964: 24) şeklinde zikredilir. Ina- (inan-) ve güvenfilleri anlam bakımında eş değer sözcüklerdir. Bu açıdan kahramanlardan beklenen davranış kalıplarının da birbiriyle yakından ilgili olması ve örtüşmesi gerekmektedir. Bamsı Beyrek, Kazan Beğ'e onun yolunda canını verecek kadar bağlıdır (Ergin, 1964: 235). Demek ki Güvenç Abdal da Hacı Bektaş Veli'ye Bektaşilerin tabiriyle “cân û baş” feda edecek yakınlıkta bulunmalıdır. Zaten menkıbenin birinci varyantında diğer dervişlerin nereye ve kime gideceklerine ilişkin soruduğu sorular, Güvenç Abdal tarafından yöneltilmemiş; o, yalnızca “pir himmeti” istemiş; pirine tam bir bağlılık ve teslimiyet içerisinde yola çıkmaya hazırlanarak bu adı almıştır. İkinci varyantta ise Güvenç Abdal, Hindistan seyahatinde karşılaştığı çeşitli

güçlükleri ve nefis sınavlarını geçtikten sonra dergâha dönerek pirine bağlılığını ve teslimiyetini göstermiş ve bu ada layık görülmüştür. Böylece “Güvenç” rolü Güvenç Abdal’ın tarihi kişiliği etrafında ifadesini bulmuştur. Burada dikkat edilmesi gereken başka bir husus da “Güvenç” adının Hacı Bektaş Veli’nin dervişleri arasından yalnızca ona layık görülmesi, bu adın manevi vasiyetini bıraktığı (Duran ve Gümüşoğlu, 2010: 853) ve “Hazreti Pir’in sırlarına vakıf özel hizmetlerin görür ve İbriktarı idi” (Altınok, 2003: 185) diye bilinen Sarı İsmail’e bile verilmemiş olmasıdır, bu adlandırma onun Bektaşî yapılanması içindeki yerini kodlamak anlamında önemli bir roldür.

2. Bektaşîlik Uygulamaları Çevresinde Taşındığı Roller

2.1. Kapıcı Rolü

Alevî-Bektaşî inançları içerisinde cem ayininin gerçekleştirilebilmesi için bazı pratikler ve uygulamalar vardır. Bu pratiklerin bir bölümü “12 Hizmet” adıyla kutsal imamların sayısı olan formel bir yapıyla sınırlandırılmıştır. Hicri 1265’te (1841) Yanbolulu Ali Turabi Baba tarafından istinsah edilen “Kerâmâtı Hünkâr Hacı Bektaş-ı Veli” adını taşıyan bir menakıpnamede bu hizmetlerin ve bu hizmeti temsil eden tarihi şahsiyetlerin listesi şu şekilde verilmektedir:

“On iki hizmetin kim beyan ider:

- 1 - Tarikatçı: Hz. Hasan Mücteba
- 2 - Davetçi: Hz. Hüseyin Desti Kerbelâ
- 3 - Saki: Hallac-ı Mansur
- 4 - Zakir: Seyyid Nesimi
- 5 - İbriktar: Sarı İsmail
- 6 - Gözcü: Karaca Ahmet
- 7 - Çerağcı: Kara Pirabat Sultan
- 8 - Sofracı: Garip Musa Sultan
- 9 - Meydancı: Barak Baba
- 10 - Ferraş: Resül Baba Sultan
- 11 - Pervane: Taptuk Emre
- 12 - Kapıcı: Güvenç Abdal” (Altınok, 2003: 189).

On iki hizmet tasnifinde Güvenç Abdal’a verilen vazife “Kapıcı(lık)” rolüdür. Ama buradaki kapıcı kavramının bizim günlük konuşma dili içerisinde işaretlediğimiz apartman hizmetlisi gibi olmadığı muhakkaktır. Bu kelime, Bektaşî tarikatı içerisinde özel bir terimdir. Alevî-Bektaşîler arasında genel itibarıyla “Dışardan, içerden gelen gidenleri gözlemler, ilgilenir.” şeklinde ifade edilse de bu rolün daha sembolik bir anlamı olmalıdır. Bu

anlamın asıl mahiyetini ancak kapıyı oluşturan unsurlar, kapıya yüklenen misyonlar ve kapının genel olarak bir ev, özelde de cemevi için taşıdığı anlamlar açısından değerlendirdiğimizde anlayabilir ve Güvenç Abdal'a verilen "Kapıcı" rolünü açıklayabiliriz.

Kapıyla ilgili temel referans Hz. Muhammed'in "Ben ilmin/hikmetin şehriyim, Ali de kapısıdır. İlim isteyen kimse bu kapıdan gelsin." şeklindeki hadisidir (URL-2). Bu hadise göre kapı, Hz. Ali'yi sembolize etmektedir. Tabii ki bu kapı alelade bir kapı değil, ilmin kapısıdır. Bektaşiler arasında kuvvetle muhtemel bir ad aktarması (parça-bütün) sonucu bu ilmin kapısı imajı "eşik" ile ifade edilmektedir. "Eşik Hz. Ali simgesidir, yola girişin sembolüdür" (Yörükkan, 1998: 313). Yine tarikat ve ışık bilgisine ulaşmış olmanın anısına, bir alçakgönüllülük ve teslimiyet ifadesi olarak eşığe niyaz etmek veya eşığe baş koymak da "eşığı öperek tarikata bağlanmak" demektir (Türkdoğan, 1995: 196). Bu sembolleştirme çerçevesinden baktığımız zaman içerisinde Hz. Muhammed'in makamı olan Mürşit Postu'nun bulunduğu Cemevi, ilmin şehridir. Bu şehre girmek ve hakikat bilgisine ulaşılacak için şeriat ile tarikatı ayıran kapıdan geçmek gereklidir. Bu anlam kapıcının rolü sıradan bir "geleni gideni gözlemleme" değil, hakikatin kapısının muhafızı olmaktır. Cemevleri Alevi-Bektaşiler arasında "Ali Sırrı" olarak adlandırılan Ayin-i Cem'in gerçekleştirildiği mekânlardır. Bir evde kapı; yabancıyı dışarda tutan, misafiri içeri kabul eden bir geçittir. Cemevi'nin kapısı ve onun muhafızı, Alevi-Bektaşilerin tabiriyle "gerçek can" ile "ham ervah"ı ayıran bir filtre görevindedir.

Böyle mühim bir görev ve rolün Güvenç Abdal'a verilmiş olmasında özel bir seçim gerekmektedir. Güvenç Abdal'ın bu role seçilmesinde Güvenç adıyla bir bağlantı kurulabilir. Çünkü Dede Korkut Hikâyeleri'nde geçen ve Güvenç rolü ile özdeşlik gösteren Inak rolü, mevki olarak eşikte konumlanmıştır. Bamsı Beyrek adına düzenlenmiş olan boyda inakların mevkii "Sağda oturan sağ bigler, sol kolda oturan sol bigler, işikteki inaklar, düpde oturan has begler" (Ergin, 1964: 42) şeklinde işaretlenmektedir. Türklerin kültürel kodları içinde şekillenen Inak ve Güvenç rolleri özdeşlik göstermekte ve Güvenç "Cemevi"nin eşığını gözetirken Inak da "Han Çadırı"nın eşığını gözetmekte ve her iki rolün oyuncusu da bir mahrem muhafızlığını yapmaktadır.

Kapıcılık rolü "12 Hizmet" içerisinde on ikinci hizmet olarak listelense de hizmetlerin uygulanması sırasında ceme gelen canların uğradıkları ve niyaz ettikleri ilk mevkiidir. Mürşide ve hakikatin bilgisine ulaşabilmek için geçilmesin gereken ilk merhaleyi sembolize etmektedir. Bektaşi geleneği

içerisinde bu rol ve mevkiin sembol kişisi ve piri Güvenç Abdal olarak kodlanmış, bu rol Güvenç Abdal'ın tarihi şahsiyetinde ifadesini bulmuştur.

2.2. Musahip Rolü

Musahip, “arkadaş”, “yol kardeşi” gibi anlamlara gelen bir sözcüktür. Alevi-Bektaşî kültüründe özel bir kardeşlik kurumu olan “yol kardeşliği”ni adlandırmıştır. Bu yol kardeşliği anlayışı Türklerin en eski dönemlerinden beri yaşattıkları bir kurumdur. İslam dairesine girilmesi ve müstakil tarikatların oluşmasıyla dini bir kimlik kazanmıştır (Bozkurt, 2018: 300-301). Alevi-Bektaşî inancına göre musahipliğin temelleri, Hicret'ten sonra Mekke Muhacirler ile Medineli Ensar arasında atılmış ve bu esnada Hz. Muhammed ile Hz. Ali musahip olmuştur (Eker, 2012: 175). Musahiplik Alevi-Bektaşî inancındaki temel uygulamalardan birdir. Bir kişinin resmi olarak Alevi-Bektaşî olabilmesi için musahiplik ikrarı vermiş ve bir mürşide bağlanmış olması gerekmektedir (Yörükân, 1998: 312-313). İmam Cafer Menakıbında bildirildiğine göre, pir ile talibin veya yol ehli canların yedi farz olarak belirtilen bazı uygulamaları yerine getirmeleri gerekmektedir. Bu yedi farzın birincisi musahip edinmektir. Musahiplik; malı mala, canı cana katma, kardeş olmuş kişilerin birbirlerinden gizli saklı bir şeylerinin olmaması demektir (Bozkurt, 1982: 27).

Bu şekilde açıklanan musahipliği Güvenç Abdal açısından değerlendirdiğimizde Bektaşî tarikatının saygın bir üyesi olan bu dervişin de bir musahibi olmalıdır. Musahip seçilirken bazı kriterler vardır. “Sahip, musahip kardeşini kendisi seçer; bu kişinin kendi yaşında kendi düzeyinde birisi olması gerekmektedir. Bu bakımdan aynı dili konuşmaları; ailevi durumları bakımından eşit olmaları gerekmektedir.” (Yörükân, 1998: 316). Güvenç Abdal'ın musahibi de kendiyile her bakımdan denk bir şahıs olmalıdır. Güvenç Abdal'ın musahibi Velayetname ve halk anlatmalarına göre başka bir Bektaşî ereni olan Sarı Saltuk'tur (Kökel, 2013a: 12; Yalçın ve Uysal, 2005: 31). Yalnız bu musahipliğin nasıl ve hangi şartlarda gerçekleştiğine dair ayrıntılı bir anlatma mevcut değildir. Ayrıca Saltukname içerisinde de bu musahipliğe ilişkin bir delil bulunmamaktadır (Akalin, 1987, 1988, 1990). Ama bu musahipliğin gerçekliği her iki inanç ocağı cephesinde de kabul görmekte ve ocaklılar tarafından bu iki Bektaşî dervîşi musahip olarak birbirine uygun bulunmaktadırlar. Çünkü ocaklılarının musahip rolü açısından Güvenç Abdal'dan beklediği bir davranış kalıbı vardır, bu kalıp ocaklıların muhayyilesinde şekillenmiştir. Halkın muhayyilesinde şekillenen bu tip menkıbevi anlatmalar, bir tarihi bir gerçekliği temel olarak oluşturulur; bu anlamda Güvenç Abdal ile Sarı Saltuk musahipliği ocaklıları tarafından kabul edilmektedir (Kökel, 2005: 55; Yalçın ve Yılmaz, 2005: 13). Alevi-

Bektaşiler arasında “Kan akrabalığından daha ileri bir sosyal akrabalık” (Yörükkan, 1998: 317) biçimi kabul edilen musahiplik kurumu vasıtasıyla iki erenin adıyla anılan inanç ocaklarının birbiriyle musahip ocak oldukları belirtilmektedir (Kökel, 2005: 55).

Muhasip rolü, Güvenç Abdal’dan önce de Bektaşilik içerisinde var olmaya başlamış bir roldür. Güvenç Abdal’ın bu rol açısından taşıdığı önem ise mevcut musahiplik kurumunun saygınlığını arttırmak, Sarı Saltuk Ocağı ve Güvenç Abdal Ocağı arasında sosyal ve organik bir bağın oluşmasını sağlamak yönünde olmuştur.

3. Kendisinden Kaldığı Düşünülen Emanetler Çevresinde Taşındığı Roller

3.1. Alplık, Alp-Erenlik ve Gazilik Rolü

Anadolu’da ilk iskân faaliyetlerini başladığı dönemlerden itibaren eski Alp tipinin İslami bir hüviyet kazanmış hali olan Alp-Erenlerin varlığı bilinmektedir. Muhtelif tarikatların temsilcileri olan ve İslam şövalyesi diyebileceğimiz Abdalân-ı Rûm yani “abdal” ve “baba” ismini taşıyan bu dervişler, Türkmen aşiretleri arasında telkinat ve irşatta bulunmaktaydılar. Aynı zamanda Türkmen beyleri ile harplere katılan, gaza faaliyetlerinde bulunan bu dervişler, şehirler ve dini etkilerin kuvvetli olduğu merkezlerde “gazi” olarak adlandırılmaktaydılar (Barkan, 1982: 282).

Genel profili bu şekilde çizilen savaşçı-derviş rolü erken dönem dervişlerin pek çoğunda bulunmaktaydı. Sarı Saltuk, Gül Baba ve Geyikli Baba gibi Türkmen dervişleri etrafında oluşan menkıbelerde açık bir biçimde görülen bu savaşçı-derviş rolü Güvenç Abdal’ın tarihi kişiliği etrafında da görülebilmelidir. Güvenç Abdal, Hacı Bektaş Veli tarafından Çepni Türkmenlerinin irşadı ve iskânı için Kürtün’de bulunan Süme Kalesi’nin batısındaki Taşlıca köyüne gönderilmiştir (Demir, 2012: 85). Güvenç Abdal’ın, Hacı Bektaş Veli tarafından irşat için gönderildiği Çepniler arasında kabul görmesi için savaşçı-derviş rolü taşıması gerekmektedir. Çünkü Çepniler, Reşideddin tarafından “yağı (düşman) olan her yerde durmayıp savaşan”, Yazıcıoğlu tarafından “kandaki yağı göre derhal savaşıp çapar” şeklinde tarif edilmektedir (Togan, 1982: 51-52). Güvenç Abdal’ın böylesi savaşçı bir profil çizen Oğuz boyu arasında etkili olabilmesi için onların bekledikleri sosyal role veya rollere sahip olması gerekmektedir.

Bu rolü taşıdığına dair vesikalar başta Güvenç Abdal’dan kaldığı düşünülen ve resimlerini verdiğimiz kılıç ve zırh (Kökel, 2013b: 123; Yalçın ve Uysal, 2005: 35) ile sözlü anlatımlar içerisinde Süme Kalesi’nin Güvenç Abdal ve arkadaşları tarafından fethedildiği ve Güvenç Abdal’ın bu kaleyi

kontrole aldığı düşüncesidir (Demir, 2012: 89). Biz bu verileri değerlendirirken Güvenç Abdal'ın Garipname'de verilen dokuz kriter ve "boy içinde asil bir aileden olmak" kriteri ile ne ölçüde örtüştüğünü sorgulayacağız. Burada ölçüt aldığımız kriterlere uygun olan ve daha önce incelediğimiz roller de bu sorgulamada kısmen tekrar değerlendirilecektir.

Öncelikle "asil bir aileden olmak" kriterine bakmayı uygun buluyoruz. Güvenç Abdal'ın soyu eldeki şecerelerden anlaşıldığı üzere kutsal imamların yedincisi olan İmam Musa El-Kazım üzerinden Hz. Ali'ye oradan da Hz. Muhammed'e erişmektedir (Kökel, 2103a: 51). Bu anlamda birinci kriter olarak adlandırabileceğimiz asil bir soydan gelme kriteri fazlasıyla yanıt bulmuş oluyor.

"Sağlam yürek", "pazu kuvveti" ve "gayret" kriterleri birbiri içine geçmiş ayrı ayrı kriterler gibi durmaktadır (Yavuz, 2000: 430-431). Hâlihazırda bir kişide sağlam bir yürek (cesaret) varsa bunu pazu gücünden ayrı düşünmek olanaksızdır. "Gayret" her dervişte bulunması gereken temel özelliklerden biridir. Bu özellik için Barkan'ın erken dönem Türkmen babalarının kendi zaviyelerini kurmak konusunda yaptığı değerlendirmeye bakmak yeterli olacaktır: "Boş toprak aramak, dağdan ve bayırdan toprak açmak, iskân edilemeyecek halde ıssız تنها ve vahşi bir tabiat ortasında, hırsız yatağı yerlerde yerleşmek gibi işler ancak azimkâr insanlar tarafından yapılabileceği aşikârdır." (Barkan, 1942: 296). Bu etüde uygun olarak Sulucakarahöyük'teki merkezî tekkeden uzak olan Kürtün'e gelip mekân tuttuğu düşünülürken Güvenç Abdal'ın gayretten yoksun olduğunu söylemek olanaksızdır. Böyle mekânlarda iskân faaliyetlerinde bulunmak ister istemez "sağlam bir yürek" ve "pazu gücü"nü de gerektirmektedir. Güvenç Abdal'ın 13. yüzyılda Kürtün merkezli bir inanç ocağı kurduğu düşünülürken onun bu üç kriterde de sahip olduğu kabul edilebilir.

"İyi bir at" kriterine baktığımızda Güvenç Abdal'a ait özel bir atın olduğuna dair herhangi bir anlatmaya rastlanmamaktadır. Garipname içerisinde "iyi bir at" kriteriyle tarif edilen at, Hz. Ali'nin Düldül'ü ve Hz. Hamza'nın Aşkar'ı gibi bir attır (Yavuz, 2000: 431). 13. yüzyılın sosyal şartları düşünülürken bir ata sahip olduğu kabul edilebilir ama bu atın Düldül veya Aşkar gibi binicisi olan kahramanla özdeşleşen bir at olması muhtemel değildir. Güvenç Abdal böyle bir ata sahip olmuş olsaydı muhtemelen suretle bu at etrafında özel bir anlatma oluşması gerekirdi. Bu kriter hakkında sözlü veya yazılı bir vesika olmadığından bu kriter, Güvenç Abdal cephesinde tam bir karşılık bulamamaktadır.

"Özel bir giyim" kriteri Garipname'de şöyle tarif edilmektedir:

At dahı oldu bu kez bir ton gerek
Kim anuñla örtile karın yürek

Ger ururlarsa kılıçla kesmeye
Katı yaydan ok dokinsa geçmeye

Hem görenler heybet ala karşıdan
Aña karşı durımaya korkudan

Alplaruñ çün berk yarağı olmaya
Yağı anuñ alpdugını bilmeye

Añsuzın ura anı bir kem kişi
Kem kişiye basıla muhkem kişi

Pes bişinçi âlet alpa ton-durur
Alpa alplık adını ton bildürür (Yavuz, 2000: 431).

Bu beyitlerde tarif edilen “ton”un (giyim) örme bir zırh olduğu anlaşılmaktadır. Güvenç Abdal’a ait olduğu düşünülen zırh tam bu tarife uygun bir zırhtır. Güvenç Abdal’a ait olduğu düşünülen zırh ile Güvenç Abdal bu kritere uygun bir profil çizmektedir.

Görsel-1 (Kökel, 2013b).

Görsel-2 (Yalçın ve Uysal, 2005).

“İyi bir kılıç” kriteri açısından Güvenç Abdal’a baktığımızda kılıç kullandığına dair müstakil bir anlatma mevcut değildir. Ama Güvenç Abdal’a ait olduğu düşünülen; basit ve gezgin bir dervişten çok muhabrip bir dervişin taşıyacağı türden olan kılıç bu kriteri doldurmaya yeterlidir. “Süngü” ve “yay” taşımak kriterleri Güvenç Abdal cepesinde herhangi bir karşılık bulamamaktadır. Ne sözlü ne yazılı halk anlatmalarında ne de Güvenç Abdal’dan kaldığı düşünülen eşyalar içerisinde bu kritere işaret eden bir vesika yoktur. Büyük ihtimal bu tip silahların ana malzemesi olan ahşabın zamanın etkilerine karşı dayanıklı olmaması bu neviden vesikaların günümüze ulaşmasını engellemiştir.

Görsel -3 (Kökel, 2013b).

Görsel -4 (Yalçın ve Uysal, 2005).

Son kriter olarak değerlendireceğimiz “kader birliği ettiği bir arkadaş” için Güvenç Abdal’ın musahipi Sarı Saltuk’u zikretmemiz yerinde olacaktır. Sarı Saltuk hem musahipiliği ile kader birliği etmekte hem de kahramanlığı ile bu kriterin içeriğini doldurmaya yeter bir şahsiyettir.

Değerlendirdimiz bu on kriterin yedi tanesi Güvenç Abdal cephesinde karşılık bulmaktadır. Güvenç Abdal, bu açıdan “Alp, Alp-Eren ve Gazi” rollerini üzerinde taşımaya uygun bir profile sahiptir. Ama Güvenç Abdal hakkında özel olarak kahramanlık menkıbeleri oluşmamıştır. Bulunduğu bölge ve devir itibarıyla Pontus Krallığı’na bağlı tekfurlar ve bunların uzantılarıyla çarpışmalar içinde bulunmuş olabilir lakin Süme Kalesi’nin alınması dışında bunlar ne sözlü ne yazılı bir menkıbe olarak kayıtlara geçmemiştir (Demir, 2012: 85-86).

Anadolu’ya gelen Oğuzlar arasında yerleşik hayatın ve şehir algısının oluşmaya başladığı bu dönemlerde toplumsal iş bölümü neticesiyle tek bir kişilik etrafında toplanan roller paylaşılmaya başlanmıştır (Köprülü, 1986: 65). Bektaşilik açısından bu iş bölümünün dervişlik ortak paydası etrafında şekillendiği görülmektedir. Tarikatın her üyesi “dervişlik” üst rolüne bağlı olarak kendi ilgi ve istidatlarına veya Hünkar Hacı Bektaş Veli’nin kendilerin uygun gördüğü alt rolleri icra etmeye başlamışlardır. Kolektif bir yapılanma olan tarikat silsilesi içerisinde kimi dervişler irşat ve iskân faaliyetleriyle tarikattaki yerlerini belirlerken kimi dervişler savaşımları, kimileri de pir ve dergâh hizmetiyle tarikattaki yerlerini almışlardır. “Hünkâr’ın Tatarı idi. Bir yere nâme iletmek dilese, giderdi” şeklinde anılan Güvenç Abdal ve “Hazreti Pir’in sırlarına vakıf özel hizmetlerin görür ve İbriktarı idi” diye nitelenen Sarı İsmail gibi dervişler hizmet ile ön plana çıkarken “Battal Gazi askerinde bir leşkerin nesebinde idi. İyi kılıç çalar idi. Hünkâr batın kılıcın ona kuşattı” şeklinde zikredilen Kolu Açık Hacım Sultan ve “On iki boydandır. Hünkâr’ın Kılıçdarı idi. Kırk bin eren ile beraberdi. Denizlerde ve karalarda nice gazalar eyledü. Kendüsine tabi abdallar ile çokca diyarlar fethetti” diye bilinen Sarı Saltuk ise gaza ile meşgul olmuşlardır (Altınok, 2003: 185-187).

Alp, Alp-Erenlik ve Gazilik rolü açısından yaptığımız değerlendirme neticesinde Güvenç Abdal'ın bu rolün gerektirdiği yeterliliklere büyük ölçüde sahip olduğu görülmüştür. Ama kahramanlık temelli Alp, Alp-Eren ve Gazilik yapısına uygun menkıbevi anlatmalar oluşmadığı, oluşsa bile günümüze kadar ulaşamadığı için Güvenç Abdal'ın bu rolü tam olarak taşıdığını söyleyemeyiz. Bu şekilde düşüldüğünde toplumsal iş bölümünün de bir sonucu olarak bu rol, Güvenç Abdal cephesinde zayıflarken musahibi olan Sarı Saltuk cephesinde kuvvetlenmiş ve böylece bu rol iki musahip arasında paylaşılmıştır.

4. Bir Aile Çevresinde Taşıdığı Roller

Güvenç Abdal, Kürtün'e gönderilirken hâlihazırda bir zaviye veya tekkeye atanmamış; Bektaşî tabiriyle orada bir "çerağ" uyandırmakla görevlendirilmiştir. Gönderildiği bu yeni coğrafyada temsilcisi olduğu Bektaşî için temel paradigmalarından biri olan yaşam-üretim-toplum çerçevesinde Kara Ahmed Ağa'nın yanında çalışarak bölge insanına model olmuştur (Kökel, 2013a: 35-36). Güvenç Abdal, Kürtün'den Çanakçı-Karabörk'e geçer, burada bir müddet Kara Ahmed'in arazilerinde çalışır. Kara Ahmed'in kendisine tarla açmak için verdiği araziye çeşitli kerametlerle kısa bir sürede ağaçlardan temizleyince erenlerden olduğu anlaşılır (Kökel, 2013a: 36). Kara Ahmed bunun üzerine kızlarından biriyle evlenmesini ve aralarında akrabalık ilişkilerin gelişmesini ister. Güvenç Abdal, Kara Ahmed'in Emine adlı kızıyla evlenir ve bu evlilikten Hıdır, Ali ve Veli isimli üç oğlu dünyaya gelir (Kökel, 2013a: 69). Güvenç Abdal, kurduğu bu aile etrafında toplum içinde şekillenmiş "eş" ve "baba" olmak gibi iki temel role sahiptir. Balım Sultan ile gelişen mücerretlik kurumunu saymazsak Bektaşîlik aile ve toplum temelinde şekillenen bir tarikattir. Güvenç Abdal, bu rolleri icra ederek hem toplumun hem de tarikatın gereklerini ve beklentilerini yerine getirmiştir. Böylece kendinden sonra adıyla anılacak olan ocağın mensuplarına bir eş ve baba olarak sorumluluklarını yerine getirmelerinin gereğini göstermiştir.

4.1. Eş Rolü

Eşi Emine Ana ile Güvenç Abdal'ın aralarındaki muhabbet ve sevgi veya bir aileyi oluşturan temel şahıslar olarak oynadıkları roller hakkında ayrıntılı anlatmalar mevcut değildir. Çünkü bu iki insanın asıl amacı Bektaşî öğretisinin özelde Kürtün, genel olarak Doğu Karadeniz Bölgesi'nde yayılmasıdır. Velilerin yaşamlarında; müstakil halk hikâyelerinde ve mesnevilerde karşılaşılan efsanevi aşk öykülerinden ziyade gerçek yaşama yakın insan ilişkileri ve aile hayatı görülmektedir. Veliler çevresinde gelişen anlatmalar ve menkıbeler bu profili destekleyen bir niteliktedir. Güvenç

Abdal'ın bir veli ve toplum önderi misyonuyla eş rolünün gereği olarak sergilendiği yalnız bir davranış kalıbı, sözlü gelenekteki anlatmaların içerisinde kodlanmıştır.

Bir eş olarak bireylerin temel görevi, aile kurumunun devamını sağlamak ve eşlerinin kendilerinden bekledikleri yardımlara ve kendilerine yükledikleri görevlere cevap vermektir. Güvenç Abdal'ın "Şih Pınarı" olarak bilinen suyu çıkarması bu rol çerçevesinde göstermiş olduğu bir davranış kalıbıdır.

Güvenç Abdal'ın eşi Emine Ana'nın ayağında aksaklık olduğu için su taşımakta zorlanmaktadır (Kökel, 2013a: 69). Menkıbeye şöyledir:

"Taşlıca köyüne yerleşen Güvenç Abdal'a bir gün eşi, Emine Ana deden su taşımanın kendisini çok yorduğunu söyler. Taşlıca'da su yoktur ve Emine Ana, Taşlıca'ya her gün Harşit deresinden su taşımaktadır. Emine Ana'nın bu isteği üzerine Güvenç Abdal esasını yere vurarak su kaynağı açar. Güvenç Abdal bir süre suyun topraktan çıkmasını bekler. Kısa süre sonra su çıkar. Güvenç Abdal suya: 'Ya mübarek neredeydin?' diye sorar. Su da 'Yedi defa dolaştım. Sis dağı yol vermedi.' şeklinde karşılık verir." (Kökel, 2013a: 70).

Bu menkıbenin nihayetinde bugün Şih Pınarı diye bilinen su kaynağı oluşmuştur. Güvenç Abdal bu menkıbede bir eş olarak görevini yerine getirmiştir. Hem yaşamın bir temeli olan suyu Taşlıca köyüne getirmiş hem de bir eş olarak ailesinin ve eşinin sıkıntılarını gidermiştir. Böylece hem ocaklılar için hem de Bektaşiler için eşlerine karşı sorumluluklarını yerine getirmelerinin gereğini göstermiştir.

4.2. Baba Rolü

Güvenç Abdal, aile kurumu içerisinde hem eş hem de baba rolünü oynamıştır. Bir aile kurumunun asıl amacına ulaşması ve soyun devam etmesi için iyi evlatların yetişmesine ihtiyacı vardır. Bunun için bir baba, hem çocuklarının maddi ve manevi ihtiyaçlarına cevap vermeli hem de çocuklarına iyi bir rol modeli olmalı ve çocuklar kendi sorumluluklarını taşıyabilecek yeterliliğe ulaşana kadar onları gözetmelidir.

Güvenç Abdal'ın Emine Ana ile evliliğinden Hıdır, Ali ve Veli isimli üç oğlu olmuştur. Güvenç Abdal ve oğullarıyla ilgili olan menkıbeyi yukarıda Halil rolüyle çatışması açısından detaylı olarak işlemiştik. Bu bölümdeyse çatışmanın çözüm anında bir babanın tavrı ile oğullarının ondan beklentisi arasındaki gerilim açısından süreç yeniden değerlendirilecektir.

Yukarıda verilen menkıbeye göre Güvenç Abdal, Hacı Bektaş Veli'nin isteğiyle yeniden hizmet için dergâha çağırılmıştır. Bu menkıbede dikkat

edilmesi gereken nokta, oğullarının Güvenç Abdal'dan barınma, beslenme veya korunma gibi maddi bir talepte bulunmamasıdır. Kuvvetle muhtemel Güvenç Abdal dergâha geri döneceği zaman oğulları, bu ihtiyaçları kendileri karşılayabilecek erişkinliğe ulaşmıştır. Oğullarının Güvenç Abdal'dan bir baba olarak bekledikleri şey, manevi olarak kendilerinin üstesinden gelemedikleri babalarının ziyareti için bir makamın olmaması veya belirlenmemesi sorununun çözüme kavuşturulmasıdır. Güvenç Abdal, bu sorunu velilere özgü bir metotla çözmüş; zaman ve mekânın ötesine geçen bir veli yaklaşımı ile "Erenler için her yer mekân her yer mezardır." diyerek bugün Güvende yaylasındaki makam olan yeri işaret etmiş ve oğullarından ayrılmadan önce onlara karşı, baba rolüne bağlı olarak son sorumluluğu diyebileceğimiz davranış kalıbını gerçekleştirmiştir.

Güvenç Abdal aile çevresinde oluşan temel rollerden biri olan baba rolünü oynamıştır. Güvenç Abdal baba rolünün maddi ve manevi gereklilerini yerine getirmiş, oğullarının toplum nazarındaki saygınlığını korumuştur. Böylece toplum içerisinde önceden beri var olan bir rolü oynayarak hem bölge insanı hem de kendini takip eden ocaklıları için iyi bir örnek oluşturmuştur.

5. Velayetname İçerisinde Taşındığı Roller

Güvenç Abdal hakkındaki yazılı kaynakların başında Hacı Bektaş Veli'nin menkıbevi hayatının anlatıldığı Velayetname gelmektedir. Güvenç Abdal, Velayetname içerisinde Hacı Bektaş Veli'ye bağlı dervişlerden biri olarak zikredilir. Güvenç Abdal, Velayetname'de hem Bektaşilik tarikatı hem genel tarikat yapılanmaları içerisinde önemli bir ilişki biçimi olan "mürit-mürşit" rollerinin açıklandığı bir anlatımla yer alır. Güvenç Abdal bu anlatımla içerisinde iki rol taşımaktadır: Birincisi menkıbenin geneline yayılmış olan "mürit" rolü; ikinci rol ise menkıbenin sonunda Hacı Bektaş Veli'nin Duhter Banu¹ ile Güvenç Abdal'ı nikâhlanmasıyla oluşan eş rolü. Bu rolleri incelerken giriş bölümünde belirtildiği üzere Kökel ve Duran'ın yayınlamış oldukları metinleri kullanacağız.

5.1. Mürit Rolü

Mürit, "Arapça, isteyen demektir. Allah'a vuslatı arzu eden, bir başka deyişle, Allah'ın ahlâkıyla ahlaklanmak isteyen ve bu olgunluğun eğitimini verecek bir şeyhe (veya mürşide) bağlanan (öğrenci olarak kaydını yaptıran, bey'at eden) kişiye mürid denir." (Cebecioğlu, 2005: 454). Güvenç

¹ Ocaklılar arasında Deruhte (bir işi üzerine almak) Banu (Kökel, 2013: 38) diye bilirse de Velayetname'de yer alan menkıbe içerisinde Duhter (kız) şeklinde anılmasına istinaden Dünya Güzeli olarak bilinen Hintli kızın olası adı Duhter Banu olmalıdır.

Abdal, Hacı Bektaş Veli'ye intisap ederek onun müritlerinden olmuş ve onun hizmetin bulunarak onu kendine mürşit bilmiştir. Mürşit; "Arapça doğru yolu gösteren, uyarıcı, irşad eden" (Cebecioğlu, 2005: 455) gibi anlamlara gelir. Güvenç Abdal'ın yer aldığı menkıbe, bu iki rolün açıklandığı diyaloglarla örülmüş bir senaryo gibidir.

Güvenç Abdal açısından baktığımız bu senaryoda belirlemeye çalıştığımız mürit kavramı tasavvuf geleneği içerisinde üçe ayrılır: "1) Mutlak mürid: Şeyhine 'niçin?' sorusu sorarak dili ve kalbiyle itirazda bulunmayan, şeyhinin sözlerine karşı delil istemeyen müride denir. 2) Mücâz mürid: İç ve dışa ait her hususta şeyhinin rey ve iradesi altında bulunan dervişe denir. 3) Mürted mürid: Şeyhine emrettiği, yasakladığı konularda karşı çıkan müridir." (Cebecioğlu, 2005: 454). Güvenç Abdal, menkıbe içerisinde çeşitli dalgalanmalarla bu üç müridin davranışlarını göstermekte ama menkıbenin kırılma anında "pir himmeti" ile yeniden mutlak mürit konumuna yeniden yükselmektedir.

Güvenç Abdal menkıbenin girişinde "Hünkâr Hacı Bektaş Veli Hazretleri'nin hizmet-i aliyyelerinde Güvenç nam bir derviş var idi. Erenlere can-ı gönülden beli dimiş ve hayli er terbiyesi görmüş kişi idi." şeklinde tarif edilir (Kökel, 2013a: 39). Güvenç Abdal bu tarifte "mücaz mürid" in tanımına uygun bir profil çizmektedir. Menkıbenin başlangıcındaki bu kısımda "Erenlere can-ı gönülden beli" diyerek Hacı Bektaş Veli'nin rey ve iradesini kabul etmiş bir derviş olarak karşımıza çıkmaktadır.

Güvenç Abdal, uzun bir zamandan beri Hacı Bektaş Veli'nin hizmeti ve irşadı altında olsa da bazı anlamlandıramadığı veya geniş anlamda fahmetmek istediği dört kavramla ilgili bir soruyu Hacı Bektaş Veli'ye yöneltir.

"Bir gün erenlere eyitdi: Erenler Şâhı gönlümde bir fikrim var havâlet olursa söyleyeyüm didi. Hazret-i Hünkâr eyitdi: Havâletdür söyle işidelüm didi. Güvenç derviş eyitdi: Aceb şeyh (=mürşid) nedür muhib nedür ve mürîd nedür ve âşık nedür ne dimekdür bize beyan idivirün erenler şâhı didi. Ol mahal Hazret-i Hünkâr eyitdi: Güvenç Abdal kalk yiründen tiz var bir sarrafda bin altın nezirimiz vardır al gel didi" (Duran ve Gümüšoğlu, 2010: 749).

"Lakin ne vilayette, kankı şehirde, nice kimsedür muayyen itmedi. Güvenç Abdal dahi kande gideyim, kime varayım dimedi ve sormadı. Erenlerin nefesini işittikde filhal yerinden kalkup pazvarın giydi destbus idüp asistane kapusından çıktı yola revan oldu" (Kökel, 2013a: 39). "Erenlerün velayetiyle bir gün iki gün üç gün gitti bir şehre yetişdi." (Duran ve Gümüšoğlu, 2010: 751).

Güvenç Abdal menkıbenin bu kısmında “mutlak mürid”in tanımına uygun bir profil çizmektedir. Sorduğu mefhumların cevabını öğrenmek maksadıyla kendisinden istenilen görevi yerine getirmek için yola çıkmadan önce “neden, nereye, kime” gibi sorularla şeyhini yani mürşidini sorgulamamış, ondan ve hikmetinden şüphe etmeden yola çıkmıştır. Hacı Bektaş Veli, daha sonradan kendini de açıklayacağı gibi şeyhlik (mürşitlik) alameti olarak onu üç günde menziline ulaştırmıştır.

Güvenç Abdal, vardığı şehrin Hindistan’ın Delhi şehri olduğunu öğrenir; çeşitli vesileler ve Hünkâr’ın da himmet ile sözü edilen sarrafı bulur. Hünkâr’ın neziri olan bin altını alır, sarraf dergâhın hizmetinde olan dervişler ve Güvenç Abdal’ın çektiği zahmetler için biner altın daha verir. Güvenç Abdal, üç bin altınla Anadolu’ya dönmeye hazırlanır. Bu esnada Güvenç Abdal, Duhter Banu’yu görür; gönlü ona akar, üç bin altını onunla görüşmek için kullanır (Kökel, 2013a: 39-41). Güvenç Abdal ile Duhter Banu’nun görüşmeleri sırasında gelişen olayların anlatıldığı bölüm “mürit-mürşit” ilişkinin açıklanması bakımından önemli bir sahnedir.

“Güvenç Abdal maşukasının nazarına girdi çıkarup üç bin altunu önüne kodu. Kız dahı altını aldı kabul itdi. Muhassıl-ı kelam Şeytan aleyhi’l-la’ne yolına gitmek diledi” (Duran ve Gümüšoğlu, 2010: 751). “Güvenç Abdal kızun yanuna geldükde perdi-i hicabı ara yirden kaldırmak kasd itdükde nâgâh anı gördiler ki divâr yarulup yed-i beyza gibi bir el peyda oldı. Güvenç Abdal’ı göğsinden kakıdı arkası üzre yasladı. Kız bu hali gördükde kalkdı oturdu salavat getürdi. Amma Güvenç Abdal bu hali gördükde aklı başından gidüp bî-huş oldu. Gözin açıp baktı aklı başına geldi. Fi’l-hal kalkup tövbe istiğfar eyledi.” (Kökel, 2013a: 41).

Duhter Banu, bu hikmeti sorar; Güvenç Abdal, Hindistan’a gelişini ve başından geçenleri anlatır; ardından onunla yaşadıkları bu olayı açıklar. “Ol gördüğün el ki pirümün dest-i vilayetleridür ki Rum ikliminden Hindistan’a irişti. Bizüm küstahlığımız ki kendinden destursuz muhalif yola gitdigümüzüze rıza virmedi.” (Kökel, 2013a: 41).

Dergâhtan ayrılırken “mutlak mürid” derecesinde olan Güvenç Abdal, yaşadığı bu olayda şeyhinin emrine asi olmuş ve “mürted mürid” seviyesine gerilemiştir. Mürit rolü açısından statü kaybına uğrayan Güvenç Abdal; niyet ettiği şer iş gerçekleşmeden yine mürşidi olan Hacı Bektaş Veli’nin kerameti ve himmetiyle tehlikeden korunmuş ve böylece iç ve dışa ait her hususta şeyhinin rey ve iradesi altında bulunan “mücaz mürid” seviyesine yükselmiş, tövbe istiğfar ederek de “mutlak mürid” statüsünü yeniden kazanmak istediğini ifade etmiştir. Bu sahnenin yaşanması bize mürşidin

bir müridi nasıl “Hak yola” ulaştıracağını göstermektir. “Cürcânî, mürşidi; doğru yolu gösteren, sapıklıktan önce Hak yola ileten kişi, olarak tanımlar” (Cebecioğlu, 2005: 455). Cürcânî’nin yapmış olduğu tanımdaki “sapıklıktan önce Hak yola ileten kişi” olma davranışı, menkıbede “Şeytan aleyhi’l-la’ne yolına” gitmek dilemeleri ve Hacı Bektaş Veli’nin “dest-i velayetleri” ile onları “Hak yola” iletmesi şeklinde karşımıza çıkmaktadır. Böylece Hacı Bektaş Veli’nin gerçek bir mürşit olduğu anlaşılmaktadır. Aynı zamanda bir müridin hangi seviyede olursa olsun bir mürşidin gözetimine duyduğu ihtiyaç gösterilmektedir.

Güvenç Abdal kendine gelip Duhter Banu’ya her şeyi açıkladıktan sonra Duhter Banu kendisini Hacı Bektaş Veli’nin dergâhına götürmesini ister. Güvenç Abdal; Duhter Banu ve hizmetçisini alarak Anadolu’ya doğru yola çıkar ve Hacı Bektaş Veli’nin huzuruna gelirler. Onlar Hacı Bektaş Veli’ye ulaşip niyaz ettikten ve Güvenç Abdal getirdiği üç bin altını sunar:

“Kutb-ı âlem Hazret-i Hünkâr Hacı Bektaş-ı Veli hazretleri Güvenç Abdal’un yüzine bakup eyitdi: Abdal hiç hikmeti ve rumuz ne idügün bildin mi ve bu sırrun aslına irdin mi didi. Güvenç Abdal tazarru ve niyaz kıldı eyitdi: Erenler şahu ayan buyurun bilelüm didi. Hazret-i Hünkâr buyurdu ki sen bizden sual eyledin ki şeyh nedür, mürid nedür, muhib nedür, âşık nedür didin. Biz dahi remz ile haber virdük. Mürid sensin ki biz seni bir hidmete gönderdik sen dahi ol vakit kime varayım deyü sormadın gitdin varup menzil-i maksuda yitdin. Muhib ol sarraf-dur ki tar vaktinde anun imdadına irüştük sen vardukta bir bahane etmeyüp neziri virdi ve bunca ihsan dahi itdi ve dahi âşık ol kızdur ki bizden bir rumûz-ı velâyet görmekle bize âşık oldu hatta nazarımıza gelmedükçe karâr itmedi. Ammâ şeyhliği biz itdük ki seni âsânlık ile gönderdük gene getürdük gitmekte zahmet çekmedin ve dahi seni kem işden men idüp kutardık didi. Güvenç Abdal tekrar erenlerin kadem-i şeriflerine yüz sürdü özr diledi. Hazret-i Hünkâr ol kisenün agzın açdı. Bin altun çıkarup Güvenç Abdal’ın nazarına kodı. Ol kızı dahi akd-i nikâh idüp Güvenç Abdal’a virdi. Ol ikisi dahi murâdlarına irdiler.” (Kökel, 2013a: 41-42).

Menkıbenin bitiş bölümünde Güvenç Abdal dergâha dönmüş ve mürşidine yeniden ulaşmıştır. Hacı Bektaş Veli, kendisinden yaşadığı olaylardaki hikmeti ve remizleri anlayıp anlamadığını sormuş; Güvenç Abdal, bu remiz ve hikmetleri anlansa bile tekebbürlük etmeyip pirinden “ayan buyurma”sını (açıklamasını) istemiş ve mürşidin iradesine olan teslimiyetini yinelemiştir. Hacı Bektaş Veli, Güvenç Abdal’ın sorduğu dört makam ve hâli açıklarken mürit rolünün Güvenç Abdal’ın kendi şahsında olduğu vur-

gulanmıştır. Hacı Bektaş Veli, şeyhliğinin hikmetini açıklayınca Güvenç Abdal, Hacı Bektaş Veli'nin “kadem-i şeriflerine yüz sürmüş” (ayaklarına kapanmış) ve “mutlak mürid” olduğunu göstermek istemiştir. Hacı Bektaş Veli, Güvenç Abdal'ın bu niyazını kabul etmiş ve ona bin altın vererek ödüllendirmiştir. Burada önemli olan bin altının verilmesi değil, niyazın bir şekilde iltifat bulması ve Güvenç Abdal'ın sergilediği “mutlak mürid” davranışının kabul edilerek menkıbe içerisinde kaybedilen statünün yeniden Güvenç Abdal'a iade edilmesidir.

Tahlilinin yapmaya çalıştığımız menkıbeye göre Hacı Bektaş Veli şüphesiz gerçek bir mürşit, Güvenç Abdal da ona bağlı müritlerin en iyilerinden biridir. Bu menkıbenin ana hareket noktası, Bektaşî geleneği içerisinde bir mürşit ve bir müridin sahip olması gereken davranış kalıplarının açıklanma ihtiyacıdır. Hâlihazırda Velayetname'nin yazılışındaki temel amaç, Hacı Bektaş Veli'nin bir mürşit olarak üstün yönlerini göstermektir. Sarı İsmail, Kolu Açık Hacım Sultan, Pir-âb Sultan, Resul Baba gibi dervişler; Hacı Bektaş Veli'nin Anadolu'da “çerağ” uyandıran halifeleri oldukları gibi aynı zamanda ona tabi olmaları ile de Hacı Bektaş Veli'ye bağlı müritlerdir. Yalnız Güvenç Abdal hakkında oluşan bu menkıbe diğer halifelerin menkıbelerinden farklı olarak özellikle “mürit-mürşit” ilişkisinin açıklanması ve bu rollere bağlı davranış kalıplarının sergilenmesi bakımından ayrıcalıklıdır. Müritlik her dervişte bulunması gereken temel bir roldür, Güvenç Abdal ise bu rolün Bektaşî geleneği içerisindeki ideal karakteri olarak karşımıza çıkmaktadır. Mürit rolü, Bektaşî geleneği açısından Güvenç Abdal'ın tarihi şahsiyetinde ifadesini bulmaktadır.

5.2. Eş Rolü

Güvenç Abdal, Bektaşî tarikatına bağlı bir derviş olarak (özellikle de kendi yaşadığı yüzyıl olan 13. yüzyılda) pek rastlanmayan bir biçimde ilk eşi hayattayken ikinci kez evlenmiştir. Velayetname'de bir kahraman olarak yer alan ve ocaklılar arasında “Dünya Güzeli” olarak zikredilen Duhter Banu ile evlenmiş ve sosyal bir rol olarak ikinci kez eş rolünü oynamıştır.

Güvenç Abdal ve Duhter Banu arasında kurulan evlilik bağı ile ilgili bilgiler, Velayetname dışında herhangi bir yazılı kaynakta bulunmamakta; daha çok sözlü gelenek içerisinde yaşamaktadır. Bugün bu iki tarihi şahsiyetin türbesi, Hacı Bektaş Veli dergâhı içindeki Kırklar Meydanı'nın batısında yer alır (URL-3). Bu türbe, Güvenç Abdal'ın metfun olduğu makam ve ocaklılar için öncelikli ziyaret yerleri arasındadır (Kökel, 2013b: 29).

Görsel -5 (URL-3).

Ocaklılar arasında “Dünya Güzeli” olarak da zikredilen Duhter Banu, Güvenç Abdal ocaklıları için en az Güvenç Abdal’ın ilk eşi olan Emine Ana kadar saygı değer bir kişiliktir. Ocaklılar, onu kendileri için manevi bir ana olarak görmekte ve Emine Ana’ya karşı duydukları “kök anne” duygusunu onun şahsına karşıda hissetmektedirler.

Sonuç

Güvenç Abdal, yer aldığı toplumsal gruplar içerisinde çeşitli sosyal rolleri oynamıştır. Bu rollerin bazıları onun şahsına özgü ve yalnız kendine mahsus roller (Güvenç, Halil rolü gibi) iken bir kısım da hâlihazırda toplum (baba, eş, alp rolü gibi) veya sosyal grup içerisinde (musahip, mürit rolü gibi) şekillenmiş rollerdir. Yapmış olduğumuz rol tasnifinde Güvenç Abdal, sosyal roller açısından yaşadığı çağın gereklerine uygun bir derviş olarak karşımıza çıkmaktadır. 13. yüzyıl Anadolu iskânı döneminde Doğu Karadeniz Bölgesi’nde kendi adıyla anılan Alevi-Bektaşî ocağının kurulması ve tarikatın bölgede kalıcı olması için çalışmıştır. Bunun için Hacı Bektaş Veli tarafından irşat faaliyeti ile görevlendirildiği Çepnilerin sosyal yapısına uygun roller sergilemiştir. “alplık, alp-erenlik ve gazilik rolü”, “eş” ve “baba” rolleri bu çerçevede değerlendirebileceğimiz rollerdir. Savaşçılığa bağlı yetenekleri ile yaşadığı toplumda ve coğrafyada kabul görmüş; kurduğu aile yapısıyla da yaşadığı toplumun bir parçası olmuştur. Böylelikle kendinden sonra bölgede adını ve ocağını yaşatacak soyun var olmasını sağlamıştır.

“Karadeniz Halifesi” olarak Bektaşî tarikatına hizmet etmiş olan Güvenç Abdal, tarihi şahsiyeti etrafında oluşan menkıbelerle de tarikat yapılandırılması için bazı özel rolleri sergilemiş ve bunların mahiyetinin anlaşılmasına yardım etmiştir. “kapıcı” ve “mürit” rolleri bu kapsamdaki rollerdir. Güvenç Abdal, Bektaşî yazmalarında Kapıcı rolünün tarihi şahsiyeti olarak zikredilmekte ve Güvenç adı çevresinde taşıdığı güven, inanç, sadakat, teslimiyet ve benzeri kavramlar ile bize iyi bir “Cem Kapıcısı”nda bulun-

ması gereken nitelikler hakkında fikir vermektedir. Güvenç Abdal'ın Velayetname'de yer bulmasını sağlayan ve Güvenç adını almasıyla da doğrudan alakalı olan mürit rolü, Güvenç Abdal'ın hem Bektaşî tarikat yapılanmasındaki yerini ve konumunu belirlemekte hem de temel mürit-mürşit ilişkisinin açıklanmasına kaynaklık etmektedir. Onun şahsında bir yandan bir müridin taşınması gereken önemli özellikler gösterilirken diğer yandan bir müridin karşılaşılabileceği nefis sınavları ve mürşit rehberliğinin bir mürit için taşıdığı önem açıklanmıştır.

Alevî-Bektaşîliğin temel uygulamalarından biri olarak değerlendirebileceğimiz musahiplik, Alevî-Bektaşî toplumunun kendi içerisindeki birlik ve beraberliği sağlaması açısından dikkate değer bir kurumdur. Güvenç Abdal, toplumu değiştirip dönüştüren karizmatik bir lider olarak “musa-hip” rolüyle Sarı Saltık ve Güvenç Abdal ocakları arasında günümüzde de varlığını sürdüren organik bir bağ oluşturmuş ve böylelikle her iki erenin adıyla anılan ocakların mensupları birbirlerini sosyal kardeş olarak görmüş ve görmeye de devam etmektedir. Güvenç Abdal'ın adlarıyla taşıdığı roller onun toplumsal gruplar içerisindeki kişisel özellikleri ve davranış kalıplarını göstermektedir. Güvenç Abdal, hem sosyal bir grup olan Bektaşîlik yapılanması hem de genel toplumsal yapılanma içerisinde “Halil” ve “Güvenç” adlarına bağlı rollerin getirdiği yeteneklerle yer bulmaktadır. Bu adların getirdiği yeterlilikler; Güvenç Abdal'ın eş, mürit, musahip gibi diğer rollerinde de başarıya ulaşmasına yardım etmiştir.

Güvenç Abdal hakkında tespit ettiğimiz bu sekiz rol aslında bir üst rol olarak değerlendirebileceğimiz dervişlik rolünü oluşturan bir iskeletin parçalarıdır. Güvenç Abdal, belirlediğimiz sekiz rol çevresinde 13. yüzyılda yaşayan bir Bektaşî dervişinde bulunması gereken belli başlı rolleri sergilemektedir. Eğer 13. ve 14. yüzyılda yaşamış Bektaşî dervişlerinin etrafında oluşan menkıbeler rol açısından analiz edilirse “Erken Dönem Bektaşî Derviş Profili” olarak adlandırabileceğimiz bir prototipe ulaşılabılır. Böylelikle Bektaşîliğin kuruluşundaki derviş arketipi tespit edilebilir. Bu arketip merkeze alınarak hem Güvenç Abdal hem de diğer dervişler açısından ortak derviş paydalarının dışında şahıslara özgü bireysel roller daha net bir şekilde ortaya konabilir.

Kaynakça

Aça, Mehmet, (2000). “Türk Destancılık Geleneğine Bütüncül Yaklaşılma ve Alp Kavramı Üzerine Bazı Yeni Yaklaşım Denemeleri”. *Milli Folklor*, 48: 5-17.

- Akalın, Şükrü Haluk (1987, 1988, 1990). *Ebu'l-Hayr-ı Rumî Saltuk-nâme I-II-III*. Ankara/İstanbul: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- Aktaş Şerif (2011). *Şiir Tahlili*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Altınok, Baki Yaşa (2003). “Hacı Bektaş Veli Hakkında Yazılmış Bir Menakıbnâme ve Bu Menakıbnâmede Belirtilen Anadolu'daki Alevî Ocakları”. *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Velî Araştırma Dergisi*, 27: 177-194.
- Âşık Paşa (2000). *Garip-Nâme I/1, I/2*. (Haz. Kemal Yavuz). Ankara: TDK Yayınları.
- Barkan, Ömer Lütfi (1942). “İstila Devirlerinde Kolonizatör Türk Dervişleri ve Zaviyeler”. *Varlık Dergisi*, 2: 279-304.
- Bayat, Fuzuli (2006). *Oğuz Destan Dünyası: Oğuznamelerin Tarihi, Mitolojik Kökenleri ve Teşekkülü*. İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Bozkurt, Fuat (1982). *Buyruk*. İstanbul: Anadolu Matbaası.
- Bozkurt, Fuat (2018). *Türklerin Dini*. İstanbul: Salon Yayınları.
- Cebecioğlu, Ethem (2005). *Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü*. İstanbul: Anka Yayınları.
- Çelik, Ali (2002). “Çepnilerin Anadolu'nun Türkleşmesindeki Yeri ve Önemi”. *Türkler Ansiklopedisi*, VI. Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, 312-323.
- Demir, Necati (2012). “Orta ve Doğu Karadeniz Bölgesinde Çepni Türkmenleri ile Güvenç Abdal Ocağı'nın Kuruluşu”. *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Velî Araştırma Dergisi*, 63: 77-110.
- Dilçin, Cem (1983). *Yeni Tarama Sözlüğü*. Ankara: TDK Yayınları.
- Duran Hamiye; Gümüşoğlu, Dursun (2010). *Hünkâr Hacı Bektaş Veli Velayetnamesi*. Ankara: HBVA.
- Eker, İsmail (2012). “Alevilikte İbadet ve Müsahiplik”. *II. Uluslararası Tarih-ten Bugüne Alevilik Sempozyumu*. İstanbul: Cem Vakfı Yayınları, 169-177.
- Ergin, Muharrem (1964). *Dede Korkut Kitabı*. Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.
- Giddens, Anthony (2005). *Sosyoloji*. (Çev. C. Güzel). Ankara: Ayraç Yayınları.
- Gökyay, Orhan Şaik (2013). *Dede Korkut Hikâyeleri*. İstanbul: Kabalcı Yayınları.
- Kökel, Coşkun (2005). “Güvenç Abdal Ocağı Üzerine Bir Değerlendirme”. *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Velî Araştırma Dergisi*, 35: 47-60.

- Kökel, Coşkun (2013a). *Güvenç Abdal Ocaklıları (Tarihsel Süreç)*, I. İstanbul: Güvenç Abdal Arş. Eğit. Kül. ve Tanıtma Derneği.
- Kökel, Coşkun (2013b). *Güvenç Abdal Ocaklıları (Ocaklılara Ait Ziyaretler)*, VIII. İstanbul: Güvenç Abdal Arş. Eğit. Kül. ve Tanıtma Derneği.
- Köprülü, Mehmed Fuad (1986). *Edebiyat Araştırmaları-I*. Ankara: TTK Yayınları.
- Ocak, Ahmet Yaşar (1996). “Hacı Bektâş-ı Velî”. *İslam Ansiklopedisi*, XIV. Ankara: TDV Yayınları, 455-458.
- Örnek, Sedat Veysi (2000). *Türk Halkbilimi*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Özkalp, Enver (2005). *Sosyolojiye Giriş*. Bursa: Ekin Kitabevi.
- Sümer, Faruk (1993). “Çepni”. *İslam Ansiklopedisi*, XIV. Ankara: TDV Yayınları, 269-279.
- Şemseddin Sâmî (2006). *Kâmus-i Türkî*. İstanbul: Çağrı Yayınları.
- Togan, Zeki Velidî (1982). *Oğuz Destanı*. İstanbul: Enderun Kitabevi.
- Türkdoğan, Orhan (1995). *Alevî-Bektaşî Kimliği*. İstanbul: Timaş Yayınları.
- URL-1: <http://www.arapcasozluk.gen.tr/index.php?q=چلچل> (Erişim Tarihi: 20.04.2014).
- URL-2: <http://www.diyanet.gov.tr/tr/icerik/ilim-sehrinin-kapisi-hz-ali-r-a/6072> (Erişim Tarihi: 21.04.2014).
- URL-3: www.hacibektas.com/index.php?id=hacibektasveli-muze (Erişim Tarihi: 03.05.2014).
- Yalçın Alemdar; Uysal, Başak (2005). “Karadeniz Çepnileri 1: Taşlıcalı Köyü”. *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Velî Araştırma Dergisi*, 35: 29-36.
- Yalçın Alemdar; Yılmaz, Hacı (2005). “Güvenç Abdal Ocağı”. *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Velî Araştırma Dergisi*, 35: 9-28.
- Yörükkan, Yusuf Ziya (1998). *Anadolu'da Aleviler ve Tahtacılar*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.